

Maksym Trebukhov for LB.ua/Ukrainian Red Cross

КВІТЕНЬ 2022

РОЛЬ НАЦІОНАЛЬНИХ ТОВАРИСТВ ПІД ЧАС
МІЖНАРОДНОГО ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ
У РАМКАХ МГП:

РОБОЧИЙ ОГЛЯД

Інформаційна записка

Зміст

I. ВСТУП	3
Яка мета цієї записки?	3
Для кого ця записка?	3
Які аспекти не охоплені у цій записці?	3
II. МГП І МАНДАТ НАЦІОНАЛЬНОГО ТОВАРИСТВА	4
Який взаємозв'язок між МГП і Міжнародним рухом Червоного Хреста і Червоного Півмісяця?	4
Складові Руху	4
Мандат Національних товариств Червоного Хреста та Червоного Півмісяця під час збройного конфлікту	5
III. ГУМАНІТАРНА ДІЯЛЬНІСТЬ НТ ПІД ЧАС МІЖНАРОДНОГО ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ (МЗК)	6
Діяльність на користь мирного населення	6
Поранені та хворі цивільні особи	7
Поранені та хворі комбатанти	7
Військовополонені	7
IV. ОБОВ'ЯЗКИ ОРГАНІВ ВЛАДИ ПОВАЖАТИ, ЗАХИЩАТИ ТА СПРИЯТИ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНИХ ТОВАРИСТВ	8
Захист	8
Сприяння	9
Санкції	9
Свобода від втручання під час окупації	9
V. ВИКОРИСТАННЯ ЕМБЛЕМИ	10
Знак цивільного захисту	10
Неправомірне використання	11
VI. ПОШИРЕННЯ МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА ТА ФУНДАМЕНТАЛЬНИХ ПРИНЦИПІВ	12
РОБОЧИЙ ОГЛЯД	13
ОСНОВНІ ТЕЗИ	16
ДОДАТКОВА ІНФОРМАЦІЯ	17
ПОДЯКИ	17

I. ВСТУП

Яка мета цієї записки?

У цій записці описана та пояснена роль національних товариств Червоного Хреста та Червоного Півмісяця («НТ») під час міжнародного збройного конфлікту згідно з міжнародним гуманітарним правом («МГП»). Хоча основна увага приділяється ролям згідно з Женевськими конвенціями та Додатковими протоколами до них, які застосовуються до НТ сторони конфлікту, у ній також іде мова про деякі ролі, які застосовуються до інших НТ або до НТ як «неупереджених гуманітарних організацій» загалом. Міжнародний збройний конфлікт визначають як ситуацію, в якій одна або більше країн вдаються до застосування збройних сил проти іншої країни. Вона існує незалежно від того, чи визнають сторони існування стану збройного конфлікту чи війни. Законодавство, що регулює міжнародні збройні конфлікти, також охоплює ситуації окупації, у тому числі ті, що були встановлені без збройного опору.

У цієї записки подвійна мета:

по-перше, пояснити роль НТ **сторонам міжнародного збройного конфлікту** згідно з МГП, включно з їхніми **робочими мандатами і ролями** у наданні гуманітарної допомоги та заходів із захисту жертв збройних конфліктів; і

по-друге, пояснити **загальну роль** НТ у поширенні положень МГП та забезпеченні їх дотримання. У ній також роз'яснені **зобов'язання держав** і сторін конфлікту стосовно НТ та Міжнародної Федерації Червоного Хреста та Червоного Півмісяця («МФЧХ»).

Для кого ця записка?

Ця записка розроблена для національних товариств. Вона розрахована на необізнану з юриспруденцією аудиторію, включаючи осіб, які беруть участь у операціях, керівництво НТ та інших осіб, які можуть бути зацікавлені.

Незважаючи на те, що вона стосується НТ сторін міжнародних збройних конфліктів («МЗК»), вона також буде корисною для НТ, які працюють на міжнародному рівні та/або надають підтримку НТ сторін МЗК.

Які аспекти не охоплені у цій записці?

Ця записка **не є вичерпним правовим аналізом**, відповідно до МГП чи інших положень, але охоплює основні принципи ролей НТ у міжнародному збройному конфлікті.

Вона також не має на меті окреслити узгоджені правила координації та рамки Руху¹, яким залишаються віддані всі складові Руху.

Крім того, ця записка доповнює, але не заміняє **Рамкову систему безпечного доступу (SAF)**, метою якої є допомогти національним товариствам збільшити свій потенціал та готовність безпечно та ефективно реагувати на гуманітарні потреби у чутливих і небезпечних контекстах. Вони включають збройні конфлікти та внутрішні заворушення та напруженість, які називають «чутливими та небезпечними контекстами».

II. МГП І МАНДАТ НАЦІОНАЛЬНОГО ТОВАРИСТВА

Який взаємозв'язок між МГП і Міжнародним рухом Червоного Хреста і Червоного Півмісяця?

МГП є універсальним зводом законів, і його норми вкорінені в практиці стародавніх цивілізацій у всьому світі. Сучасне МГП бере свій початок з битви при Сольферіно в 1859 році, коли женевський бізнесмен Анрі Дюнан став свідком жалюгідної долі поранених, покинутих на полі бою, і вирішив очолити імпровізовану акцію з надання їм допомоги. Повернувшись у Женеву, Дюнан допоміг створити організацію, яка і стала відомою як Міжнародний Комітет Червоного Хреста (МКЧХ). Два перших завдання цієї організації полягали в тому, щоб заохочувати держави створювати національні товариства для допомоги хворим і пораненим на війні та укласти міжнародний договір. Останнє було здійснено в 1864 році, коли держави прийняли **першу оригінальну Женевську конвенцію** для захисту хворих і поранених, і тих, хто доглядає за ними. Відтоді між МГП і Міжнародним рухом Червоного Хреста і Червоного Півмісяця існує тісний взаємозв'язок, закріплений, серед іншого, у *Женевських конвенціях і Статуті Руху*.

Складові Руху

Сьогодні Рух складається з різних складових: МКЧХ, НТ та Міжнародної Федерації Червоного Хреста та Червоного Півмісяця (МФЧХ і ЧП). Вони керуються сімома [Фундаментальними принципами](#) та об'єднані місією запобігати людським стражданням та полегшувати їх, де б це не відбувалося, захищати життя та здоров'я людей та забезпечувати повагу до людської особистості, а також сприяти досягненню взаєморозуміння, дружби, співробітництва і міцного миру між усіма народами.

Мандат **Міжнародного Комітету Червоного Хреста** полягає у забезпеченні захисту і наданні допомоги жертвам збройних та внутрішніх конфліктів. Комітет реалізує це шляхом проведення операцій по всьому світу, а також шляхом сприяння дотриманню МГП урядами та всіма носіями зброї. МКЧХ також прагне запобігти стражданням, пропагуючи та зміцнюючи норми МГП та універсальні гуманітарні принципи.

Станом на березень 2022 року у всьому світі існує **192 національні товариства Червоного Хреста або Червоного Півмісяця**. Кожне НТ несе відповідальність за допомогу людям із вразливих верств населення у межах своїх кордонів, а також працює разом з іншими складовими Руху для допомоги жертвам збройних конфліктів, стихійних лих та інших надзвичайних ситуацій. Будучи допоміжним органом для своїх урядів у гуманітарній сфері, конкретна діяльність НТ змінюється залежно від національного контексту. Національні товариства спочатку були створені для надання додаткової медичної підтримки медичним службам своїх збройних сил під час збройних конфліктів. Відповідно до МГП НТ все ще мають мандат на виконання цієї ролі, і коли вони її виконують, вони підпадають під дію військових правил. Вони також здійснюють низку заходів із захисту та надання допомоги цивільному населенню та військовослужбовцям, які не беруть участь у бою – як допоміжні органи державної влади в гуманітарній сфері, так і за власною ініціативою.

Міжнародна Федерація Червоного Хреста та Червоного Півмісяця - це гуманітарна організація, метою якої є заохочення, сприяння та просування в усі часи всіх форм гуманітарної діяльності національних товариств з метою запобігання та полегшення людських страждань, сприяння підтримці та просування поваги до людської гідності та миру у всьому світі. Працюючи переважно поза ситуаціями збройного конфлікту, МФЧХ координує міжнародну допомогу до, під час та після стихійного лиха та надзвичайних ситуацій у галузі охорони здоров'я для задоволення потреб та покращення життя людей у вразливих умовах. МФЧХ також підтримує створення та розвиток національних товариств.

Півмісяця під час збройного конфлікту

Мандат на роботу НТ під час збройного конфлікту міститься в конкретних положеннях Женевських конвенцій 1949 року («ЖК») та Додаткових протоколів до них 1977 року («ДП»). Крім того, його можна знайти в Статуті Міжнародного руху Червоного Хреста і Червоного Півмісяця, основоположному документі, який був прийнятий Рухом і державами-учасницями Женевських конвенцій на Міжнародній конференції Червоного Хреста і Червоного Півмісяця. Стаття 3(2) коротко описує роль національних товариств щодо цього питання:

(...) НТ співпрацюючи з державними органами, організовують операції з надання невідкладної та іншої допомоги в надзвичайних ситуаціях та жертвам збройних конфліктів, як це передбачено Женевськими конвенціями, а також постраждалим від стихійних лих та інших надзвичайних ситуацій (...)

НТ поширюють знання про міжнародне гуманітарне право і допомагають своїм урядам у їх поширенні, ініціюючи дії у цій сфері. Вони поширюють знання про принципи та ідеали Руху та надають допомогу тим урядам, які також займаються їх поширенням. Вони також співпрацюють зі своїми урядами з метою забезпечення дотримання норм міжнародного гуманітарного права та захисту розрізняльних емблем, визнаних Женевськими конвенціями та Додатковими протоколами.

Мандат НТ під час збройного конфлікту був підтверджений на численних міжнародних статутних зустрічах Руху та на інших міжнародних форумах.²

III. ГУМАНІТАРНА ДІЯЛЬНІСТЬ НТ ПІД ЧАС МІЖНАРОДНОГО ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ (МЗК)

У більш, ніж 40 статтях ЖК та ДП є згадки про роль національних товариств у наданні гуманітарної допомоги людям і громадам, які постраждали від міжнародного збройного конфлікту.

Як зазначено в Правилах для національних товариств Червоного Хреста та Червоного Півмісяця 1986 року щодо діяльності під час конфлікту, при виникненні збройного конфлікту, НТ сторони конфлікту має розглянути можливість взаємодії зі своїми органами влади, щоб підтвердити їх рішучість застосовувати Женевські конвенції. Це дійсно хороший спосіб спонукати всі сторони конфлікту виконувати свої зобов'язання щодо запобігання стражданням цивільного населення.³

Будучи допоміжними органами державної влади в гуманітарній сфері, в тому числі під час збройного конфлікту, НТ повинні зберігати достатню автономію, щоб діяти відповідно до Фундаментальних принципів Руху та продовжувати роботу, зберігаючи довіру всіх сторін.

На додаток до діяльності на основі свого допоміжного статусу, НТ можуть брати участь у ряді заходів за власною ініціативою, з або без додаткової підтримки з боку інших складових Руху. Роль НТ у міжнародних збройних конфліктах описана в чотирьох Женевських конвенціях від 1949 року та Додатковому протоколі I до них від 1977 року. Нижче наведено деякі приклади гуманітарної діяльності НТ під час МЗК разом із посиланнями на відповідні статті договору МГП, у яких згадується така діяльність.

Діяльність на користь мирного населення

НТ можуть проводити низку **заходів на користь цивільного населення**, наприклад:

- проведення **заходів/операцій з надання допомоги** цивільному населенню, у тому числі на окупованих територіях⁵
- **здійснення заходів цивільного захисту**⁶, наприклад, залучення служб порятунку, евакуації та створення притулків, при виконанні таких завдань під контролем компетентних органів влади
- створення (або розширення) **системи для обміну повідомленнями між членами сім'ї** та розшуку родичів в інших країнах через Центральне агентство з розшуку зниклих⁷
- прагнення **відновити сімейні зв'язки** шляхом знаходження та ідентифікації дітей, розлучених з батьками: це може вимагати створення пунктів прийому та допомоги в організації возз'єднання сімей та евакуації дітей із зони бойових дій⁸
- надання **неупередженої допомоги** цивільним особам, **позбавленим волі**, включаючи соціальну роботу та догляд за більш уразливими верствами населення (діти, вагітні/годуєчі жінки, літні люди тощо)⁹
- **надання допомоги своїм громадянам, які перебувають** в окупації у противника, шляхом підготовки та надсилання допомоги або збору запитів родичів про звільнення осіб, які перебувають в окупації¹⁰

Поранені та хворі цивільні особи

Пораненим і хворим цивільним особам НТ можуть надавати гуманітарну допомогу таким чином:

надаючи допомогу шляхом розподілу ковдр, одягу, продуктів харчування, кухонного начиння та медикаментів

співпрацюючи з організаціями цивільного захисту або органами влади для надання тимчасового житла (шкіл, прихистків, наметів)¹¹

продовжуючи або розширюючи надання **цивільної медичної та невідкладної допомоги**¹², наприклад, шляхом

- надання у користування цивільних лікарень, аптек, машин швидкої допомоги, мобільних підрозділів, співробітників служб швидкого реагування, персоналу лікарень і клінік, а також нош
- проведення навчання з надання **першої медичної допомоги**
- забезпечення інвалідними візками та засобами пересування
- надання послуг донорства і постачання крові/плазми, та **послуг переливання крові**

НТ можуть надавати конкретну **допомогу особам з обмеженими можливостями** у вигляді протезів, інвалідних візків та іншого обладнання та приладів

заохочуючи владу створювати **зони під особливим захистом** (тобто зона вільна від військової діяльності і розташована якнайдалі від ударів артилерійських та повітряних засобів далекої дії) і пропонуючи владі, а за необхідності, і МКЧХ свою допомогу в цьому питанні¹³

пропонуючи свої послуги (медичні послуги, розподіл допомоги, допомога дітям тощо) МКЧХ, щоб допомогти в управлінні будь-якими **нейтральними зонами**, розташованими поруч із госпітальними зонами в районах бойових дій¹⁴, а також у демілітаризованих зонах¹⁵

Поранені та хворі комбатанти

Для **поранених і хворих комбатантів** НТ можуть діяти як допоміжні органи для медичної служби збройних сил (наприклад, щоб забезпечити їх медиками, бригадами швидкої допомоги чи персоналом лікарень).¹⁶ Персонал, який виконує цю допоміжну роль, підпадає під дію військових законів і правил.¹⁷ Працюючи в цій ролі або за власною ініціативою, НТ може також надавати допомогу:

з евакуацією із районів бойових дій усіх поранених і хворих, у тому числі цивільних осіб¹⁸

зі збором загиблих, включаючи ідентифікацію, огляд, збір особистих речей, поховання, позначення могил і передачу подробиць до МКЧХ¹⁹

у співпраці, у разі потреби, з визнаними рятувальними службами для **порятунку осіб під час аварії корабля**, за допомогою госпітальних суден або прибережних рятувальних суден²⁰

Військовополонені

Для **військовополонених**:

НТ можуть надавати підтримку МКЧХ у здійсненні регулярних візитів до військовополонених, які утримуються в їхніх країнах²¹

їм можуть дати можливість, з дозволу військової влади, зробити свій внесок у **надання неупередженої допомоги** ворожим військовополоненим. Це може включати забезпечення їх їжею, одягом і предметами релігійного, навчального або розважального характеру²²

НТ можуть також готувати посилки з гуманітарною допомогою для **своїх громадян, які є військовополоненими**²³

держава, яка утримує військовополонених, відповідальна за створення **Національного інформаційного бюро** для збору та реєстрації відомостей про військовополонених (і зниклих безвісти осіб)²⁴. НТ можуть надавати допоміжну підтримку для створення, нарощування потенціалу та функціонування Національного інформаційного бюро, наприклад, використовуючи свої служби розшуку, попередньо створені в мирний час, а також свої зв'язки з Центральним агентством з розшуку зниклих

Це все - приклади діяльності, на які НТ мають мандат під час МЗК. Реалізація їхнього допоміжного статусу²⁵ та їхнього потенціалу в будь-якому даному операційному контексті визначатиме сферу їхньої діяльності. Радники НТ з МГП можуть надавати юридичні консультації у цих сферах, якщо це буде вимогою органів влади.

IV. ОБОВ'ЯЗКИ ОРГАНІВ ВЛАДИ ПОВАЖАТИ, ЗАХИЩАТИ ТА СПРИЯТИ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНИХ ТОВАРИСТВ

Окрім конкретизації, яку діяльність НТ можуть здійснювати під час міжнародних збройних конфліктів, МГП містить положення, які захищають персонал та волонтерів НТ, зобов'язують органи влади сприяти їх роботі та захищають НТ у ситуаціях окупації.

Захист

Під час збройного конфлікту, незалежно від того, чи працює НТ як допоміжна організація, чи за власною ініціативою, волонтерів та співробітників Національного товариства необхідно поважати та захищати від нападів.

Персонал НТ, який працює як допоміжний в медичних службах збройних сил, отримує такий же рівень захисту, як і військові медики.²⁶ Персонал НТ у цивільній системі охорони здоров'я захищений як цивільний медичний персонал.²⁷ При виконанні завдань цивільного захисту під контролем компетентних органів персонал необхідно поважати та захищати.²⁸

Інший персонал НТ захищений насамперед **на основі статусу цивільної особи.**

Залежно від своєї ролі, волонтери та персонал НТ також можуть бути кваліфіковані як персонал, який бере участь у заходах з надання допомоги²⁹, і захищений як такий.

Щоб уникнути ризику втратити свій захищений статус або скасування сприяння

волонтери та персонал НТ в жодному разі не повинні брати безпосередньої участі у бойових діях³⁰, а також, якщо вони призначені як медичний персонал або кваліфіковані як персонал цивільного захисту, не повинні вчиняти, поза межами своєї гуманітарної функції, дії, що завдають шкоди противнику, або дії, які можуть бути сприйняті як такі, що сприяють військовим зусиллям.³¹

Якщо вони беруть участь у заходах з надання допомоги, вони не повинні виходити за межі умов своєї гуманітарної місії.³² Дуже важливо, щоб персонал НТ завжди суворо дотримувався Фундаментальних принципів Міжнародного руху Червоного Хреста та Червоного Півмісяця.

Сприяння

В цілому, МГП зобов'язує держави не перешкоджати роботі визначених неупереджених медичних і гуманітарних організацій³³, а також сприяти їм, де це можливо. За умови дотримання заходів нагляду та безпеки, цивільний медичний персонал повинен мати доступ до будь-якого місця, де його послуги є необхідними.³⁴ Аналогічно, хоча органи влади можуть вимагати певних заходів контролю, таких як огляд на контрольно-пропускних пунктах, вони повинні дозволяти та сприяти швидкому та безперешкодному проходженню всіх вантажів гуманітарної допомоги, обладнання та персоналу, навіть якщо така допомога призначена для цивільного населення противника.³⁵ До персоналу, який бере участь у заходах з надання допомоги, повинні ставитися з повагою, захищати його, а також допомагати в його роботі в максимально можливому обсязі.³⁶ Особи, уповноважені виконувати функції цивільного захисту, мають право виконувати завдання цивільного захисту, за винятком випадків крайньої військової необхідності.³⁷

Yemen Red Crescent

Крім того, в Додатковому протоколі I є спеціальні положення, які сприяють діяльності НТ. Відповідно до положень Женевських конвенцій, Додаткового протоколу I до них та Фундаментальних принципів руху, сторони збройного конфлікту повинні надати своїм відповідним НТ умови, необхідні для здійснення їхньої гуманітарної діяльності на користь жертв конфлікту. Таким самим чином, сторони збройного конфлікту та всі держави-учасниці Додаткового протоколу I повинні всіляко сприяти наданню допомоги жертвам конфлікту з боку будь-якої держави та МФЧХ і ЧП.³⁸ Зі свого боку, НТ повинні діяти неупереджено.³⁹ Захищені особи можуть звертатися до НТ за допомогою, і — у межах, визначених військовими міркуваннями чи міркуваннями безпеки — органи влади повинні надати НТ усі можливості для надання цієї допомоги.⁴⁰

Санкції

Санкції по суті не є несумісними з МГП. Однак конкретні режими санкцій повинні бути розроблені таким чином, щоб забезпечувати можливість здійснення фундаментальної гуманітарної діяльності. Вони повинні бути розроблені таким чином, щоб не перешкоджати зусиллям з надання допомоги, в тому числі НТ.

Свобода від втручання під час окупації

Щодо окупованих територій МГП містить конкретні положення щодо захисту цілісності структури національного товариства та його здатності проводити операції.⁴¹ Положення передбачають, що за умови застосування тимчасових та виняткових заходів, запроваджених державою-окупантом з невідкладних міркувань безпеки, національні товариства повинні мати можливість продовжувати здійснювати свою діяльність відповідно до Фундаментальних принципів, і держава-окупант не може вимагати кадрових змін чи змін у їх структурі, які можуть зашкодити їхній діяльності. Приклади втручання включають арешт та/або заміну персоналу та волонтерів, встановлення умов або обмежень на медичний та гуманітарний доступ, що несумісні з Фундаментальними принципами, а також конфіскацію активів НТ.

V. ВИКОРИСТАННЯ ЕМБЛЕМИ

Емблеми червоного хреста, червоного півмісяця та червоного кристалу є одними з найбільш впізнаних символів у світі, але їх використання як у мирний, так і в воєнний час суворо регулюється МГП. НТ є спеціально уповноваженими на використання емблеми за певних умов. Під час збройного конфлікту НТ може використовувати емблему двома способами: як **індикативний** засіб, щоб показати зв'язок з Міжнародним рухом Червоного Хреста та Червоного Півмісяця і як **захисний** символ для уповноваженого персоналу, підрозділів та об'єктів.

Використання для індикації: у будь-який час⁴²

Використання емблеми для індикації полягає в тому, щоб показати зв'язок з Рухом і позначити установи та матеріали НТ, наприклад, його штаб-квартиру, склади, адміністративні офіси, службові транспортні засоби, бланки тощо. Персонал та волонтери НТ будуть носити індикативну емблему — логотип НТ — як бейдж, тоді як наруканні позначки призначені для захисного використання емблеми. Як індикативний засіб, емблема повинна бути відносно невеликого розміру (наприклад, розмір шильда); червоний хрест/півмісяць/кристал повинен бути зображений на білому фоні та завжди включати назву чи абревіатуру НТ. Таким чином, її буде видно лише з невеликої відстані.

НТ повинні регулювати використання свого логотипу відповідно до МГП, національного законодавства та правил Руху.

Для декоративних цілей для НТ існує можливість використовувати емблему в адаптованому «вільнішому» дизайні, в безпосередній близькості до логотипу НТ. Такого використання слід уникати під час збройного конфлікту, оскільки таке зображення може спричинити плутанину та підірвати його використання в якості захисного символу.⁴³

Використання у захисних цілях: тільки у разі збройного конфлікту і лише за наявності дозволу⁴⁴

Для використання у захисних цілях емблема повинна бути великого розміру та без будь-якого додаткового тексту, оскільки її повинно бути чітко видно учасникам бойових дій, у тому числі з повітря. У таких випадках її використовують виключно для ідентифікації уповноважених медичних підрозділів і транспорту (а також персоналу та обладнання) і персоналу релігійних організацій. Таким чином, основними користувачами емблеми є медичні служби збройних сил. В принципі, захисну емблему використовують лише у разі збройного конфлікту, але вона може бути розміщена в мирний час як підготовчий захід. Дозвіл на таке використання дають органи влади, а не НТ.

Додатковий протокол I передбачає використання захисної емблеми цивільними медичними підрозділами та транспортними засобами, належним чином визнаними та уповноваженими компетентним органом та такими, що перебувають під контролем останнього, а також цивільним персоналом релігійних організацій.⁴⁵

Відповідно, єдиними обставинами, за яких національне товариство може використовувати захисну емблему під час збройного конфлікту, є: (1) ситуації, коли вони діють як допоміжні органи для медичної служби збройних сил; і (2) ситуації, коли вони є належним чином уповноваженими на це компетентним органом з метою виконання медичних функцій.

Знак цивільного захисту

На додаток до використання емблеми як індикативного засобу, персонал НТ, який займається виключно завданнями цивільного захисту і є належним чином уповноваженим на цю діяльність, може носити міжнародний розрізняльний знак цивільного захисту як захисний символ.⁴⁶ Завдання цивільного захисту включають евакуацію, забезпечення припасами на випадок надзвичайних ситуацій та термінові поховальні послуги.

Неправомірне використання

Необхідно зробити все можливе для того, щоб принципів використання емблем та їх позначень (назв) дотримувалися завжди, а не лише під час збройного конфлікту.⁴⁷ Для підтримки престижу та поваги до емблем, а також довіри до гуманітарної діяльності Руху, важливо, щоб використання емблеми було обмежено тими, хто належним чином уповноважений на це відповідно до МГП.

Щодо цього НТ має два конкретні зобов'язання. Перш за все, НТ повинні самі дотримуватися Положення про використання емблеми Червоного Хреста або Червоного Півмісяця національними товариствами від 1991 року⁴⁸ (як у операційній діяльності, так і в їхній брендинговій та комунікаційній практиці). По-друге, відповідно до Статуту Руху, НТ повинні стежити за правомірним та неправомірним використанням емблеми та співпрацювати зі своїми органами влади, щоб звертатися до неуповноважених користувачів, щоб спонукати їх припинити демонстрацію емблеми чи позначення (тобто назви «Червоний Хрест» або «Червоний Півмісяць»).

Іноді неуповноважені особи чи організації використовують емблему, помилково вважаючи, що це спосіб повідомити про свій цивільний статус (цивільні особи та цивільні об'єкти не потребують особливих позначок для захисту від нападу).

У багатьох випадках у таких неуповноважених користувачів добрі наміри. Це тому, що емблема має дуже особливе значення та використання. Це правда, що вона сприяє ефективному захисту від нападу під час збройного конфлікту, але емблема є також способом показати, що уповноважені користувачі мають право на певні полегшення, наприклад, їх легше пропускають через контрольно-пропускні пункти. Дозвіл необхідний для того, щоб підтвердити, що особи, хто використовує емблему, діють абсолютно нейтрально та неупереджено і відповідно до положень МГП.

Щоб емблема могла захистити тих, хто страждає під час збройного конфлікту, вона повинна бути зрозумілою й у всіх викликати довіру. Тому вкрай важливо, щоб емблема була використана правильним чином, і тільки тими, хто уповноважений на це законом. Якщо сторони збройного конфлікту не довіряють або не впевнені у значенні емблеми, вони можуть ігнорувати символ – навіть якщо він відображений правильно – що ставить під загрозу життя людей.

Існують інші широко відомі символи (наприклад «Зірка життя», яку використовують парамедики по всьому світу), які не вимагають спеціального дозволу і можуть використовуватися для позначення більш загальних медичних або гуманітарних питань.

VI. ПОШИРЕННЯ МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА ТА ФУНДАМЕНТАЛЬНИХ ПРИНЦИПІВ

На додаток до своєї оперативної діяльності, НТ мають мандат на поширення та допомогу своїм урядам у поширенні міжнародного гуманітарного права, і виступають з ініціативами в цьому напрямку. Вони також співпрацюють зі своїми урядами, щоб забезпечити дотримання положень міжнародного гуманітарного права та захистити емблеми Червоного хреста / півмісяця / кристала. Статут Руху також передбачає, що НТ поширюють принципи та ідеали Руху та допомагають тим урядам, які їх поширюють.⁵⁰

Розповсюдження інформації слід розпочати в мирний час, щоб допомогти забезпечити дотримання положень МГП у випадку виникнення збройного конфлікту. Після початку збройного конфлікту, НТ може виявити, що для інформування населення про положення МГП є можливість випускати лише дуже прості повідомлення. Це залежатиме від того, що є можливим і доречним у певних обставинах.

Більше того, поширення МГП та принципів та ідеалів Руху під час збройного конфлікту може бути важко здійснити, залишаючись нейтральними. Слід бути обережним, щоб уникнути сприйняття, що НТ звинувачує одну або більше сторін конфлікту в порушеннях МГП. Це необхідно для того, щоб зберегти довіру усіх сторін конфлікту і таким чином максимізувати можливості гуманітарного доступу НТ до тих, хто цього потребує.

Важливо зазначити, що НТ не мають мандату на збір доказів порушень МГП або публічне засудження порушень МГП, вчинених сторонами конфлікту. Для цього існують інші суб'єкти громадянського суспільства та уповноважені особи (наприклад, правозахисні організації, поліція та суди), які виконують такі ролі. Якщо волонтери або співробітники НТ знайдуть докази можливих порушень МГП, НТ може повідомити про це в МКЧХ, щоб МКЧХ міг дипломатично підняти питання у своєму конфіденційному діалозі з відповідними державами.

У співпраці та за згодою з МКЧХ, та враховуючи будь-які несприятливі наслідки для гуманітарної реакції Руху або його сприйняття, НТ можуть захотіти виступити із заявою, в якій нагадають всім сторонам у збройному конфлікті їх зобов'язання за МГП. Якщо необхідно особливо наголосити на випадках нападів на персонал або об'єкти НТ, необхідно подбати про те, щоб уникнути використання фрази «воєнний злочин», оскільки це означатиме, що відповідальні особи мали злочинний намір. Злочинний намір важко визначити інакше, ніж на основі рішення суду, який оцінює всі докази, тому у випадку оголошення дії «воєнним злочином», НТ діє поза межами свого мандату. Замість цього краще використовувати фрази, що більше відповідають фактам, наприклад «можливе порушення МГП».

Maksym Trebukhov for LB.ua/Ukrainian Red Cross

РОЛЬ НАЦІОНАЛЬНИХ ТОВАРИСТВ ПІД ЧАС МІЖНАРОДНОГО ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ У РАМКАХ МГП: **РОБОЧИЙ ОГЛЯД**

Довідкова інформація

Міжнародне гуманітарне право (МГП) - це універсальний звід законів, і його норми вкорінені в практиці цивілізацій у всьому світі. МГП застосовується під час збройного конфлікту для захисту осіб, які не брали або більше не беруть участі у бойових діях, і обмежує засоби та методи ведення війни. Міжнародний рух Червоного Хреста і Червоного Півмісяця має давній і постійний зв'язок з розвитком МГП і допомагає забезпечувати його дотримання.

Гуманітарна діяльність національних товариств

Під час міжнародних збройних конфліктів Національні товариства Червоного Хреста та Червоного Півмісяця мають мандат на здійснення певної діяльності згідно з Женевськими конвенціями 1949 року, Додатковим протоколом I до них та резолюціями Міжнародної конференції Червоного Хреста та Червоного Півмісяця. НТ можуть здійснювати цю діяльність як частину ролі допоміжного органу державної влади в гуманітарній сфері або за своєю власною ініціативою. Діяльність Національного товариства має бути належним чином скоординована з іншими складовими Руху, зокрема з Міжнародним комітетом Червоного Хреста (МКЧХ), який має свій окремий мандат. Приклади діяльності, на яку Національне товариство має мандат, включають (серед іншого):

- Проведення заходів з надання допомоги цивільному населенню та цивільним особам, позбавленим волі
- Проведення заходів цивільного захисту, таких як залучення служб порятунку та створення притулків
- Відновлення сімейних зв'язків
- Надання цивільних медичних послуг
- Догляд за хворими та пораненими комбатантами
- Евакуація хворих і поранених із районів бойових дій
- Збір загиблих
- Надання підтримки МКЧХ у здійсненні візитів до військовополонених, які утримуються в їхніх країнах
- Збір посилок з гуманітарною допомогою для своїх громадян, які є військовополоненими

Реалізація допоміжного статусу¹ національних товариств та їхнього потенціалу в будь-якому даному контексті визначатиме сферу їхньої діяльності на практиці.

Захист персоналу національного товариства і сприяння їхній діяльності

Незалежно від того, чи працює Національне товариство як допоміжна організація чи за власною ініціативою, його волонтерів та співробітників необхідно поважати та захищати від нападів. Щоб уникнути ризику втратити свій захищений статус або скасування сприяння, волонтери та персонал Національного товариства в жодному разі не повинні брати безпосередню участь у бойових діях або вчиняти дії, які можуть бути сприйняті як такі, що сприяють військовим зусиллям. Дуже важливо, щоб персонал Національного товариства завжди, і у мирний час, суворо дотримувався Фундаментальних принципів Міжнародного руху Червоного Хреста та Червоного Півмісяця, аби зберегти свою репутацію та довіру з усіх сторін.

Загалом, МГП зобов'язує держави не перешкоджати роботі неупереджених гуманітарних організацій і, а також сприяти їм, де це можливо. До роботи національних товариств застосовуються загальні договірні правила, а також деякі конкретні положення. Наприклад, Додатковий протокол I вимагає від сторін збройного конфлікту надавати своєму національному товариству умови, необхідні для здійснення їхньої гуманітарної діяльності на користь жертв конфлікту. Таким самим чином, сторони збройного конфлікту та всі держави-учасниці Додаткового протоколу I повинні всіляко сприяти наданню допомоги будь-яким національним товариством Червоного Хреста чи Червоного Півмісяця та Міжнародною Федерацією Червоного Хреста та Червоного Півмісяця (МФЧХ і ЧП) жертвам конфлікту. У свою чергу, національні товариства та МФЧХ і ЧП повинні показати себе чесними та діяти неупереджено.

Щодо окупованих територій МГП містить конкретні положення щодо захисту цілісності структури національного товариства та його здатності проводити операції. Положення передбачають, що за умови застосування тимчасових та виняткових заходів, запроваджених державою-окупантом з невідкладних міркувань безпеки, національні товариства повинні мати можливість продовжувати здійснювати свою діяльність відповідно до Фундаментальних принципів, і держава-окупант не може вимагати кадрових змін чи змін у їх структурі, які можуть зашкодити їхній діяльності.

Використання емблеми

Емблеми червоного хреста, червоного півмісяця та червоного кристалу є одними з найбільш впізнаваних символів у світі, але їх використання як у мирний, так і в воєнний час суворо регулюється МГП. Національні товариства є спеціально уповноваженими на використання емблеми за певних умов. Під час збройного конфлікту НТ може використовувати емблему двома способами: як відносно невеликий за розміром індикативний засіб, разом з назвою або аббревіатурою НТ, щоб показати зв'язок з Міжнародним рухом Червоного Хреста та Червоного Півмісяця і, маючи повноваження, як великий за розмірами захисний символ, наданий уповноваженому персоналу, підрозділам та об'єктам.

Єдиними обставинами, за яких національне товариство може демонструвати захисну емблему під час збройного конфлікту, є: (1) ситуації, коли вони діють як допоміжні органи для медичної служби збройних сил; і (2) ситуації, коли вони є належним чином уповноваженими на це компетентним

органом з метою виконання медичних функцій.

Іноді неуповноважені особи чи організації використовують емблему, помилково вважаючи, що це спосіб повідомити про свій цивільний статус (цивільні особи та цивільні об'єкти не потребують особливих позначок для захисту від нападу). У багатьох випадках у таких неуповноважених користувачі добрі наміри – однак слід уникати будь-якого неправильного використання. Це правда, що вона сприяє ефективному захисту від нападу під час збройного конфлікту, але емблема є також способом показати, що уповноважені користувачі мають право на певні полегшення, наприклад, їх легше пропускають через контрольно-пропускні пункти. Дозвіл необхідний для того, щоб підтвердити, що особи, хто використовує емблему, діють абсолютно нейтрально та неупереджено і відповідно до положень МГП. Неправомірне використання навіть з добрими намірами може зробити гуманітарну діяльність більш складною та небезпечною.

Розповсюдження МГП

На додаток до своєї оперативної діяльності, національні товариства мають мандат на поширення та допомогу своїм урядам у поширенні міжнародного гуманітарного права. Розповсюдження інформації слід розпочати в мирний час, щоб допомогти забезпечити дотримання положень МГП у випадку виникнення збройного конфлікту. Після початку збройного конфлікту інформування про положення МГП залежатиме від того, що є можливим і доречним у певних обставинах.

Більше того, поширення МГП та принципів та ідеалів Руху під час збройного конфлікту може бути важко здійснити, залишаючись нейтральними. Слід бути обережним, щоб уникнути сприйняття, що НТ звинувачує одну або більше сторін конфлікту в порушеннях МГП. Це необхідно для того, щоб зберегти довіру усіх сторін конфлікту і таким чином максимізувати можливості гуманітарного доступу НТ до тих, хто цього потребує.

Важливо зазначити, що національні товариства не мають мандату на збір доказів порушень МГП або публічне засудження порушень МГП, вчинених сторонами конфлікту. Для цього існують інші суб'єкти громадянського суспільства та уповноважені особи (наприклад, правозахисні організації, поліція та суди), які виконують такі ролі. Якщо волонтери або співробітники виявляють докази можливих порушень МГП, національне товариство може повідомити про це в МКЧХ, щоб МКЧХ міг дипломатично підняти питання у своєму конфіденційному діалозі з відповідними державами.

Основні тези

- Міжнародне гуманітарне право є зводом законів, які застосовуються під час збройних конфліктів. Воно захищає осіб, які не брали або більше не беруть участь у бойових діях, і обмежує засоби та методи ведення війни.
- Під час міжнародного збройного конфлікту національні товариства Червоного Хреста та Червоного Півмісяця (національні товариства) мають мандат на здійснення певної діяльності згідно з Женевськими конвенціями 1949 року, Додатковим протоколом I до них та резолюціями Міжнародної конференції Червоного Хреста та Червоного Півмісяця.
- Відповідно до МГП національні товариства користуються певним захистом і полегшеннями, щоб продовжувати свою рятувну та гуманітарну роботу. Органи влади всіх сторін у конфлікті повинні поважати, захищати та сприяти діяльності, яку здійснює національне товариство сторони в конфлікті.
- Зі свого боку національні товариства повинні дотримуватися Фундаментальних принципів, включаючи принципи Нейтральності, Неупередженості та Незалежності.
- Під час збройного конфлікту національні товариства мають мандат на здійснення певної діяльності, як допоміжної для органів влади в гуманітарній сфері. Вони також можуть здійснювати певну діяльність за власною ініціативою. Приклади можливої діяльності включають:
 - Проведення заходів з надання допомоги цивільному населенню та цивільним особам, позбавленим волі
 - Проведення заходів цивільного захисту, таких як залучення служб порятунку та створення притулків
 - Відновлення сімейних зв'язків
 - Надання цивільних медичних послуг
 - Догляд за хворими та пораненими комбатантами
 - Евакуація хворих і поранених із районів бойових дій
 - Збір загиблих
 - Надання підтримки МКЧХ у здійсненні візитів до військовополонених, які утримуються в їхніх країнах
 - Збір посилок з гуманітарною допомогою для своїх громадян, які є військовополоненими
- Діяльність національного товариства під час збройного конфлікту має бути належним чином скоординована з іншими складовими Руху, зокрема з МКЧХ, який має свій окремий мандат.
- Під час збройного конфлікту емблеми червоного хреста, червоного півмісяця та червоного кристала є очевидними ознаками нейтральності та захисту. Їх можуть використовувати лише уповноважені організації та персонал. Неправомірне використання цих емблем – навіть акторами з благих намірів – викликає плутанину і підвищує ймовірність нападу або перешкоджання тим, хто має право використовувати символ. Це ставить під загрозу життя людей.
- Національні товариства також надають допомогу людям у сфері навчання МГП загалом. Однак вони не мають мандата на збір доказів військових злочинів. Існують інші суб'єкти громадянського суспільства та юстиції, які виконують цю роботу. До них належать правозахисні організації, а також військова та цивільна поліція та суди. Рух не є арбітром у питанні про те, чи є конкретні дії військовими злочинами.
- Якщо національне товариство натрапить на докази порушень МГП, воно може висловити свою стурбованість МКЧХ. У свою чергу, МКЧХ може підняти це питання у своєму конфіденційному діалозі зі сторонами конфлікту.
- Якщо у вас виникли запитання щодо ролі національного товариства під час міжнародного збройного конфлікту, зв'яжіться з радником свого національного товариства з МГП або регіональною делегацією МКЧХ.
- Будь ласка, поважайте нашу нейтральність і нашу неупереджену роботу з порятунку життя.

Підготовлено групою експертів з Національних товариств Бельгії, Канади, Данії, Німеччини, Швеції та Великобританії, а також МФЧХ і ЧП – квітень 2022р.

¹Важливо зазначити, що допоміжна роль НТ має два виміри. По-перше, вони можуть надавати допомогу як допоміжні органи медичних служб збройних сил, як це передбачено статтею 26 ЖК I – цю роль вони можуть виконувати за кордоном (тобто на території іншої держави). По-друге, НТ також відіграють допоміжну роль для своїх урядів у гуманітарній сфері в цілому – в принципі, це виконується в межах національних ¹⁶ордонів НТ.

ДОДАТКОВА ІНФОРМАЦІЯ

Для отримання додаткової інформації про те, як МГП застосовується у контексті вашої країни, зверніться до радника свого НТ з МГП. Якщо у вашого НТ немає консультативного органу з МГП, зверніться до регіональної делегації МКЧХ.

Щоб отримати більше загальної інформації з МГП, зверніться до Консультативної служби МКЧХ з МГП. Див. подробиці нижче.

адреса: 19, av. de la Paix 1202, Женева, Швейцарія

E-mail: advisoryservice.gva@icrc.org

тел.: +41 22 734 6001

факс: +41 22 733 2057

веб-сайт: <https://www.icrc.org/en/document/icrc-advisory-services-international-humanitarian-law>

ПОДЯКИ

Цю інформаційну записку підготувала команда експертів з:

- Червоного Хреста у Бельгії
- Червоного Хреста у Великобританії
- Червоного Хреста у Канаді
- Червоного Хреста у Данії
- Червоного Хреста у Німеччині
- Червоного Хреста у Швеції
- МФЧХ і ЧП

1 Включаючи серед іншого Статут Руху, Севільську угоду і Додаткові заходи до них або інші Резолюції, прийняті Статутними зборами Руху.

2 Див., зокрема: Резолюція 2 30-ї Міжнародної конференції (2007 р.) «Особливий характер Міжнародного руху Червоного Хреста та Червоного Півмісяця в дії та партнерствах та роль національних товариств як допоміжних органів для органів державної влади в гуманітарній сфері» і Резолюція 7 Ради делегатів 2011 року «Національні товариства, які готуються та реагують на збройні конфлікти та інші ситуації насильства». Цей мандат був повторно підтверджений Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй, див. остання ГА ООН, Резолюція «[Статус Додаткових протоколів до Женевських конвенцій 1949 року, що стосуються захисту жертв збройних конфліктів](#)», A/RES/73/204 (9 січня 2019р.).

25-а міжнародна конференція (1986р.), Правилах для національних товариств Червоного Хреста та Червоного Півмісяця 1986 року щодо діяльності під час конфлікту, с. 17.

4 Там само, сс. 24-33.

5 ДП I ст. 70 і 81; ЖК IV ст. 59.

6 У ДП I, ст. 61 описана компетенція організацій цивільного захисту.

7 ЖК IV, ст. 25.

8 ДП I, ст. 78 78.

9 ЖК IV, ст. 30, 108 і 142; ДП I, ст. 81.

10 ЖК IV, ст. 108 and 142; ДП I, ст. 81.

11 ДП I, ст. 70 і 72.

12 ДП I, ст. 8(c).

13 ЖК IV, ст. 14 і 15.

14 ЖК IV, ст. 15.

15 ДП I, ст. 59 і 60.

16 ЖК I, ст. 26.

17 NB: Лише призначений персонал НТ підпорядковується військовим законам і правилам. Саме національне товариство та призначений персонал повинні продовжувати дотримуватись Фундаментальних принципів (Див., наприклад, [Резолюція 2 30-ої Міжнародної конференції](#)).

18 ЖК I, ст. 17.

19 ЖК I, ст. 15-17; ЖК II, ст. 18-20.

20 ЖК II, ст. 22-24 (див. також ст. 31-34 і 43); ДП I, ст. 22 і 23.

21 Роль МКЧХ у відвідуванні військовополонених описана в ЖК III, ст. 126.

22 ЖК III, ст. 72-75, 125; ДП I, ст. 81.

23 ЖК III, ст. 72-75, 125; ДП I, ст. 81.

24 ЖК III, ст. 122; ДП I, ст. 33. Див. також: Резолюція XIV 25-ої МК (1986 р).

25 Важливо зазначити, що допоміжна роль НТ має два виміри. По-перше, вони можуть надавати допомогу як допоміжні органи медичних служб збройних сил, як це передбачено статтею 26 ЖК I – цю роль вони можуть виконувати за кордоном (тобто на території іншої держави). По-друге, НТ також відіграють допоміжну роль для своїх урядів у гуманітарній сфері в цілому – в принципі, це виконується в межах національних кордонів НТ.

26 ЖК I, ст. 26.

27 ДП I, ст. 8(c)(ii).

28 ДП I ст. 61(a), 62.

29 ДП I ст. 71.

30 ДП I ст. 51(3). NB: У МГП «безпосередня участь у бойових діях» стосується не тільки активних дій, але також може включати, наприклад, діяльність зі збору розвідувальної інформації та спрямування підрозділів збройних сил.

31 Для медичного персоналу: ЖК I, ст. 21; ЖК II, ст. 34; ДП I, ст. 13(1). Для працівників цивільного захисту: ЖК IV, ст. 63, параграф 2; ДП I, ст. 65(1).

32 ДП I, ст. 71(4).

33 ЖК I, ст. 9; ЖК II, ст. 9; ЖК III, ст. 9; ЖК IV, ст. 10.

34 ДП I ст. 15(4).

35 ДП I ст. 70.

36 ДП I ст. 71. ЖК IV.

37 ДП I ст. 61(a) і 62.

38 ДП I, ст. 81. Дослівно: «2. Сторони, що перебувають у конфлікті, надають своїм відповідним організаціям Червоного Хреста (Червоного Півмісяця, Червоного Лева і Сонця) засоби, необхідні для здійснення їхньої гуманітарної діяльності на користь жертв конфлікту, відповідно до положень Конвенцій і цього Протоколу та фундаментальних принципів Червоного Хреста, сформульованих Міжнародними конференціями Червоного Хреста. 3. Високі Договірні Сторони і сторони, що перебувають у конфлікті, всіма можливими засобами сприяють наданню допомоги, яку організації Червоного Хреста (Червоного Півмісяця, Червоного Лева і Сонця) та Ліги товариств Червоного Хреста надають жертвам конфліктів відповідно до положень Конвенцій і цього Протоколу та фундаментальних принципів Червоного Хреста, сформульованих Міжнародними конференціями Червоного Хреста».

39 Коментар МКЧХ до ДП I, в параграфі. [3317](#).

40 ЖК IV, ст. 30.

41 ЖК IV, ст. 63.

42 ЖК I, ст. 44 і [Положення про використання емблеми національними товариствами від 1991 року](#).

43 Положення про використання емблеми, ст. 5.

44 ЖК I, ст. 44.

45 ДП I, ст. 18.

46 ДП I, ст. 66; [Використання емблем МКЧХ](#), с. 124.

47 З цією метою НТ можуть допомогти своїм органам влади вжити всіх законодавчих заходів, необхідних для запобігання та придушення будь-якого неправильного використання емблеми в будь-який час (Відповідальність держав-учасниць передбачена у ЖК I, ст. 54).

48 <<https://www.icrc.org/en/doc/resources/documents/article/other/57jmbg.htm>>

49 Статут Міжнародного Руху Червоного Хреста і Червоного Півмісяця, ст. 3(2).

50 Там само.